

Að fengnu fullveldi: Ísland eða Sovét-Ísland?

Flestir ráðamenn þeirrar litlu þjóðar, sem varð fullvalda í skammdeginu fyrir hundrað árum, hafa fylgt fordæmi Staðarhóls-Páls, sem kraup forðum fyrir konungi með öðrum fæti, en stóð í hinn og sagði: Ég lýt hátigninni, en stend á réttinum.

Hannes Hólmsteinn Gissurarson hannesgi@hi.is

Það var þegjandalegur mannfjöldi, sem safnaðist saman í kringum Stjórnarráðshúsið við Lækjartorg sunnudaginn 1. desember 1918. Árið hafði hafist á einhverri mestu fimbultíð í manna minnum, Frostavetrinum mikla; mannskæð stórstyrjöld hafði geislað allt sumarið í Norðurálfunni; um haustið hafði spænska veikin borist til Íslands og kostað mörg hundruð mannlíf; Katla hafði gosið með svo miklum krafti, að eldstrókarinn sáust frá Reykjavík; og um miðjan nóvember höfðu fréttir hermt, að Norðurálfuófríðnum mikla væri að vísu lokið, en valdhöfum verið steypt af stóli í Pýskalandi og víðar. Á hádegi þennan vetrardag sveif íslenski ríkisfáninn að húni á Stjórnarráðshúsinu, og um leið voru fánar dregnir á stöng víðs vegar um bæinn og annars staðar á Íslandi. Tilkynnt var, að Ísland væri orðið fullvalda ríki í konungssambandi við Dana, eins og samist hafði um milli Íslendinga og Dana þá um sumarið. Frá ytri höfninni kvað við 21 skot frá dönsku varðskipi til heiðurs hinu nýja íslenska konungsríki. Lúðrasveit lék þjóðsöngva Danmerkur og Íslands, og gestir hrópuðu húrra fyrir konungi, Danmörku og Íslandi.

Hvenær varð Ísland ríki?

Því var mannfjöldinn við Stjórnarráðshúsið alvarlegur í bragði, að margt hafði gengið á árið á undan og ærin verkefni biðu einnig hins nýja ríkis, sem fámenn þjóð og fátæk hafði gerst svo djörf að stofna eftir sjötíu ára þref við Dani, sem voru lengi að skilja, að Íslendingar voru ekki Danir, þótt þeir vildu gjarnan vera vinir þessarar geðfellað menningarþjóðar, sem tilviljun hafði tengt við Ísland allt frá 1380, er norska krúnan féll í hendur Danakonungi. Það er síðan álitamál, hvort þjóðin var í raun að endurheimta fornt fullveldi eða öðlast það í fyrsta sinn. Tvær kenningar um ríkið eru fyrirferðarmestar í stjórnmálaheimspeki. Aðra má kenna við Hegel, og hún er, að ríkið sé vettvangur málamiðlana, einingarafli. Samkvæmt henni mátti segja, að til hefði verið íslenskt ríki fullvalda þjóðar allt frá stofnun Alþingis sumarið 930, enda gerðu Íslendingar fyrsta milliríkjasamninginn (við Noreg) árið 1022. Meginstefið í Íslendingasögum er einmitt, hvernig miðla megi málum með einstaklingum, sem búa við lög án ríkisvalds. Þótt Íslendingar hefðu selt fullveldið í hendur Danakonungi með einveldishyllingunni 1662, endurheimtu þeir það, þegar hann afsalaði sér einveldi 1849, og Dana var aðeins að viðurkenna það, eins og Jón Sigurðsson, leiðtogi Íslendinga í sjálfstæðisbaráttunni, hélt fram. Hina kenninguna um ríkið setti Weber fram, en samkvæmt henni er það stofnun með einkarétt á að beita valdi á tilteknu svæði. Ef miðað er við þessa skilgreiningu, þá varð íslenskt ríki líklega ekki til fyrr en 1. desember 1918. Fyrir þann tíma höfðu Danir allt úrslitavald á Íslandi, og önnuðust þeir þess vegna til dæmis landhelgisgæslu, en heldur slælega. Það voru Danir, en ekki Íslendingar, sem gerðu samning við Breta 1901 um þriggja míla landhelgi, sem rann ekki út fyrr en 1951.

Ekki verður hins vegar um það deilt, að íslenska konungsríkið, sem stofnað var 1. desember 1918, var ríki í skilningi beggja, Hegels og Webers: í senn vettvangur málamiðlana og

stofnun með einkarétt á valdbeitingu. Tóku Íslendingar landhelgisgæslu smám saman í eigin hendur næstu tvo áratugi. Haustið 1921 reyndi mjög á hið veikburða íslenska ríki. Kommúnistar höfðu rænt völdum í Rússlandi fjórum árum áður og stefndu leynt og ljóst að heimsbyltingu. Árið 1921 neitaði hópur Íslendinga undir áhrifum þeirra að hlýða yfirvöldum, sem mælt höfðu að ráði lækna fyrir um brottvísun erlends gests þeirra, en hann hafði reynt vera með smitsjúkdóm í augum. Þurfti þá að safna varaliði til stuðnings lögreglu í því skyni að framfylgja boði yfirvalda. Næstu árin færðist þessi hópur í aukana og stofnaði haustið 1930 kommúnistaflokk Íslands, sem óðar gekk í Alþjóðasamband kommúnista. Hafnaði flokkurinn algerlega því stjórnarfyrirkomulagi, sem Íslendingar höfðu þegið með stjórn-

Í hinum hörðu átökum um varnir landsins eftir síðari heimsstyrjöld nutu íslenskir kommúnistar og sósíalistar þess, að í menningarlífi landsins höfðu þeir yfirburði.

arskránni 1874 og gerði ráð fyrir sömu almennu mannréttindum og annars staðar á Vesturlöndum, dreifingu valdsins og takmörkun þess. Þessi flokkur vildi gera byltingu og safna öllu valdi saman á einni hendi, og skáld hans, Jóhannes úr Kötlum, kvað:

Sovét-Ísland,
óskalandið,
– hvenær kemur þú?

Árin 1929-1938 sendi íslenski flokkurinn alls 23 manns í leyndlegar þjálfunarbúðir fyrir byltingarmenn í Moskvu, miklu fleiri hlutfallslega en nokkur annar kommúnistaflokkur í heiminum, enda tókst kommúnistum að sigra lögregluna í miklum götubardaga í Reykjavík 9. nóvember 1932, Gúttóslagnum svonefnda, eins og formaður kommúnistaflokksins, Brynjólfur Bjarnason, skrifaði hreykinn yfirboðurum sínum í Moskvu um skömmu síðar.

Hlutleysi og hvernd

Hið nýja konungsríki norður í Dumbshafi lýsti strax yfir hlutleysi, eins og Danir höfðu gert í Norðurálfuófríðnum mikla, og gekk ekki í Þjóðabandalagið, sem stofnað hafði verið eftir ófriðinn. En yfirlýsingar um hlutleysi eru marklitlar, nema eitthvert afli sé á bak við þær. Í raun og veru naut Ísland verndar breska flotans á milli stríða. Bretar höfðu engan áhuga á að leggja Ísland undir sig, en þeir vildu koma í veg fyrir, að önnur stórveldi hefðu hér veruleg ítök. Væntanlega var það skýringin á því, að Ísland fylgdi ekki með, þegar Svíar fengu Noreg 1814 í sárabætur fyrir Finnland, þótt verið hefði norskt skattland. Bretar töldu sér ekki stafa nein hætta af Dönum. Þrátt fyrir óbeina vernd Breta fundu Íslendingar þó til vanmáttar síns fyrstu áratugi hins nýja konungsríkis. Brynasta úrlausnarefnið var að selja fisk, einu vöruna, sem þjóðin átti nóg af. Þótt samþykkt hefði verið í þjóðaratkvæðagreiðslu árið 1908 að banna allan innflutning áfengis til landsins, hurfu Íslendingar til dæmis árið 1922 frá banni á innflutningi léttra vína að kröfu Spánverja, og

þeir tóku ekki þátt í viðskiptaþvingunum Þjóðabandalagsins gegn Ítalíu árið 1935 vegna Eþíópíustríðsins. Vildu þeir ekki missa góða markaði fyrir fisk á Spáni og Ítalíu. Lengst gengu Íslendingar í að skerða fullveldið vegna viðskiptahagsmuna vorið 1939, þegar Hermann Jónasson, þá forsætis- og dómsmálaráðherra, lét að kröfu þýska ræðismannsins í Reykjavík gera upptæka bók um fangabúðir nasista.

Í Norðurálfuófríðnum mikla 1914-1918 höfðu Bretar tekið í sínar hendur stjórn allra siglinga til og frá Íslandi, og þegar seinni heimsstyrjöldin skall á, töldu þeir sig verða að koma í veg fyrir, að þýskir nasistar legðu undir sig landið, og hernámu það þess vegna vorið 1940. Var það vissulega frekleg skerðing á fullveldi Íslands, en í hjarta sínu voru flestir Íslendingar því samt fegnir, að Bretar hernámu landið, ekki Þjóðverjar, eins og Ólafur Thors trúði breska sendiherranum fyrir, þegar sá gekk á fund ríkisstjórnarinnar 10. maí 1940. Íslendingum tókst síðan með lagni og hyggindum að semja sem fullvalda þjóð við Bandaríkjamenn vorið 1941 um, að þeir tækju við hvernd landsins, en breska hernámsliðið hyrfi á brott. Með því sögðu Íslendingar í raun skilið við hlutleysisstefnuna frá 1918. Þótt kommúnistar, sem nú kölluðu sig sósíalista, hefðu hægt um sig í baráttunni fyrir Sovét-Íslandi fyrstu árin eftir að Hitler réðst á sinn fyrri bandamann, Stalín, sumarið 1941, hófu þeir eftir stríð harða baráttu gegn frekara varnarsamstarfi við Vesturveldin, eins og Einar Olgeirsson, formaður Sósíalistaflokksins, fékk fyrir mæli um í Moskvu á leynifundi með Georgí Dímítrov haustið 1945. Áttu lögreglan og varalið hennar fullt í fangi með að ráða við ofbeldisseggi úr þeirra röðum í götuóeirðum í Reykjavík árin 1946 og 1949. Sósíalistar nutu þessi árin miklu meira fylgis en kommúnistaflokkar í öðrum Norðurálföldum, fengu hvorki meira né minna en 19,5% atkvæða í þingkosningunum 1946 og sama hlutfall árið 1949. Voru orsakirnar eflaust margþættar.

Gegn íslenskum þjónum hins austræna jötuns

Í hinum hörðu átökum um varnir landsins eftir síðari heimsstyrjöld nutu íslenskir kommúnistar og sósíalistar þess, að í menningarlífi landsins höfðu þeir yfirburði. Þeir höfðu eftir fyrir mælum frá Alþjóðasambandi kommúnista stofnað Félag byltingarsinnaðra rithöfundna árið 1933, bókaútgáfuna Heimskringlu árið 1935 og bókafélagið Mál og menningu árið 1937, en það varð strax öflugt. Nokkrir kunnustu rithöfundar landsins voru ákafir stalínistar, þar á meðal Halldór Kiljan Laxness og Þórbergur Þórðarson að ógleymdum Jóhannesi úr Kötlum. Vörðu þeir með ráðum og dáð ofbeldisverk rússnesku ráðstjórnarinnar, árásirnar á Pólland og Finnland 1939, hernám Eystrasaltsríkja 1940 og valdarán kommúnista í löndum Mið- og Austur-Evrópu eftir stríð, jafnframt því sem þeir vísuðu á bug frásögnum ótal sjónarvotta um fjöldaáftökur, hungursneyðir af mannavöldum, þrælubúðir og nauðungarflutninga. En nú risu nokkrir dádustu rithöfundar þjóðarinnar upp gegn íslenskum þjónum hins austræna jötuns. Þeir Davíð Stefánsson frá Fagraskógi, Tómas Guð-

mundsson og Guðmundur G. Hagalín höfðu allir staðið ungrir menn við Stjórnarráðshúsið 1. desember 1918 og horft á, þegar íslenski ríkisfáninn var í fyrsta sinn dreginn að húni. Davíð minnsti þá föður síns og annarra eyfirskra bænda, sem höfðu rætt um sambandsmálið í baðstofunni heima í Fagraskógi: „Hver átti að ráða hér ríkjum? Íslendingar sjálfir. Þeir höfðu helgað sér landið með blóði og sveita og þúsund ára erfðum.“ Tómasi fannst hann

„Kalda stríðið stóð ekki milli tveggja stórvelda, heldur um það, hvort vestræn lýðræðisríki ættu að veita fyrirhugaðri heimsbyltingu kommúnista og landvinningum Rússa viðnám.“

standa frammi fyrir þjóð, sem komin væri um langan veg út úr nótt og dauða, en hefði lifað af vegna þess, að hún hefði varðveitt vonina um þennan dag í hjarta sínu. Hagalín sá fyrir sér ósýnilega fylkingu frá fyrri tíð, frækna foringja, en líka vaðmálslædda bændur og sjómenn í skinnstökkum, sem átt hefðu sér draum um frelsi og fullveldi.

Hagalín varð fyrstur til að skera upp herör gegn liðsmönnum Sovét-Íslands. Hann birti þegar árið 1943 bókina *Gróður og sandfok* um óholl áhrif kommúnista í íslensku menningarlífi. Tómas flutti kvæði á Árneseingamóti í júní

Icesave-samningurinn, sem gerður var sumarið 2009, hefði haft í för með sér fullkomið afsal fullveldisins. Hér er honum mótmælt við Bessastaði.

Morgunblaðið/RAX

Davíð Stefánsson frá Fagraskógi varaði við erindrekum erlends valds í ræðu á héraðsmóti Sjálfstæðisflokksins 1958.

Tómas Guðmundsson reis upp til varnar andlegu frelsi á fundi Stúdentafélags Reykjavíkur 1950. Hann taldi því ógnað í ríkjum kommúnista.

1948, skömmu eftir valdarán kommúnista í Tékkóslóvakíu:

Og ofbeldishneigðin, sem herjar á þjóðir og lönd,
fær hvergi dulist, hve títt sem hún litum skiptir.
— í gær var hún máske brún þessi böðuls-
hönd,
sem blóðug og rauð í dag sínu vopni lyftir.

Á þjóðhátíðardaginn 17. júní 1949, skömmu eftir að Íslendingar höfðu gengið í Atlantshafsbandalagið til að verja fullveldi sitt, orti Tómas:

En vit, að öll þín arfleifð, von og þrá er áskorun frá minning, sögu og ljóðum, að ganga af heilum hug til liðs við þá, sem heiminn vilja byggja frjálsum þjóðum.

Tómas mælti líka fyrir andlegu frelsi á fjölmennum fundi Stúdentafélags Reykjavíkur í janúar 1950, þar sem Þórbergur Þórðarson var til andsvara. Benti Tómas á, að nú væri komin til sögunnar ný tegund þrælahalds, andleg ánauð, þar sem ríkið reyndi ekki aðeins að stjórna gerðum manna, heldur líka hugsun.

Til varnar vestrænni menningu

Ræða Tómasar Guðmundssonar á fundinum 1950 er birt í bókinni *Til varnar vestrænni menningu*, sem Almenna bókafélagið gefur út í tilefni 100 ára fullveldis 1. desember 2018

► SJÁ SÍÐU 40

ásamt sex öðrum ræðum, sem íslenskir menntamenn fluttu gegn Sovét-Íslandi næstu árin, fram til 1958. Skrifa ég formála og skýringar, og er bókin aðgengileg ókeypis á Netinu. Aðra ræðuna í bókinni flutti Gunnar Gunnarsson undir yfirskriftinni „Vestræn menning og kommúnismi“ á Heimdallarfundum í nóvember 1954. Gunnar hafði þá getið sér meiri frægðar erlendis en nokkur annar íslenskur rithöfundur. Rakti hann dæmi um yfiringang ráðstjórnarinnar eftir stríð og taldi Íslendinga njóta heiðurs og trausts með aðild að Atlantshafsbandalaginu. Næst efndi Heimdallur til fundar um umsvif kommúnista í íslensku menningarlífi vorið 1955, og þar héldu Hagalín, séra Sigurður Pálsson í Hraungerði og Kristmann Guðmundsson rithöfundur ræður, sem líka birtast í þessari bók. Hagalín brá upp mynd af Sovét-Íslandi, eins og það yrði eftir valdatöku kommúnista, og studdist við reynsluna í Mið- og Austur-Evrópu. Séra Sigurður Pálsson skýrði, hvernig kommúnismi gengi gegn hugmyndum kristinna manna um almenn mannréttindi. Kristmann Guðmundsson furðaði sig á því, að kommúnistar ættu meira fylgi að fagna á Íslandi en annars staðar á Vesturlöndum. Sjöttu ræðuna í þessari bók flutti skáldið Sigurður Einarsson í Holti á Heimdallarfundum vorið 1956, skömmu eftir sögulegar uppljóstranir í Rússlandi um Stalín og stjórnartíð hans. Rifjaði hann háðslega upp lofsöngva íslenskra stalínista um hinn látna harðstjóra. Sjöundu ræðuna hélt Davíð Stefánsson frá Fagraskógi á héraðsmóti Sjálfstæðisflokksins á Austurlandi sumarið 1958. „Enn eru til menn, sem hylla harðstjórana,“ mælti Davíð. „Ennþá stynja þjóðir undir hernaðaróki, föðurlönd eru gerð að fangabúðum, frelsishetjur hengdar að húsabaki.“

Ræðurnar sjö voru allar fluttar í Kalda stríðinu, sem geisaði frá valdaráni kommúnista í Tékkóslóvakíu 1948 til hruns Berlínarmúrsins 1989. Þetta stríð stóð ekki milli tveggja stórvelda, heldur um það, hvort vestræn lýðræðisríki ættu að veita fyrirhugaðri heimsbyltingu kommúnista og landvinningum Rússa viðnám. Á sama hátt snerust stjórn-máladeilur á Íslandi ekki um, hvort hér ætti að vera varnarlið, heldur hvort hið íslenska ríki, sem stofnað hafði verið 1. desember 1918, tryggði fullveldi sitt með þátttöku í vörnum vestrænna þjóða. Tómas Guðmundsson orðaði þetta skýrt á fullveldisdaginn 1. desember 1954: „Það er fjarstæða ein, sem kommúnistar og reyndar fleiri vilja telja mönnum trú um, að höfuðklöfningurinn í þjóðmálum sé nú milli þeirra, sem fylgjandi eru hersetu, og hinna, sem henni eru andvígir. Mörkin eru þvert á móti milli þeirra, sem vilja efla og styrkja lýðræði og frelsi landsmanna, og hinna, sem hneppa vilja allar þjóðir í fjöttra kommúnismans.“

Með hvervandarsamningnum við Bandarík-in sumarið 1941 hófst það, sem kalla mætti „Bandarísku öldina“ í sögu Íslendinga. Tveir aðrir mikilvægustu áfangar á þeirri braut voru

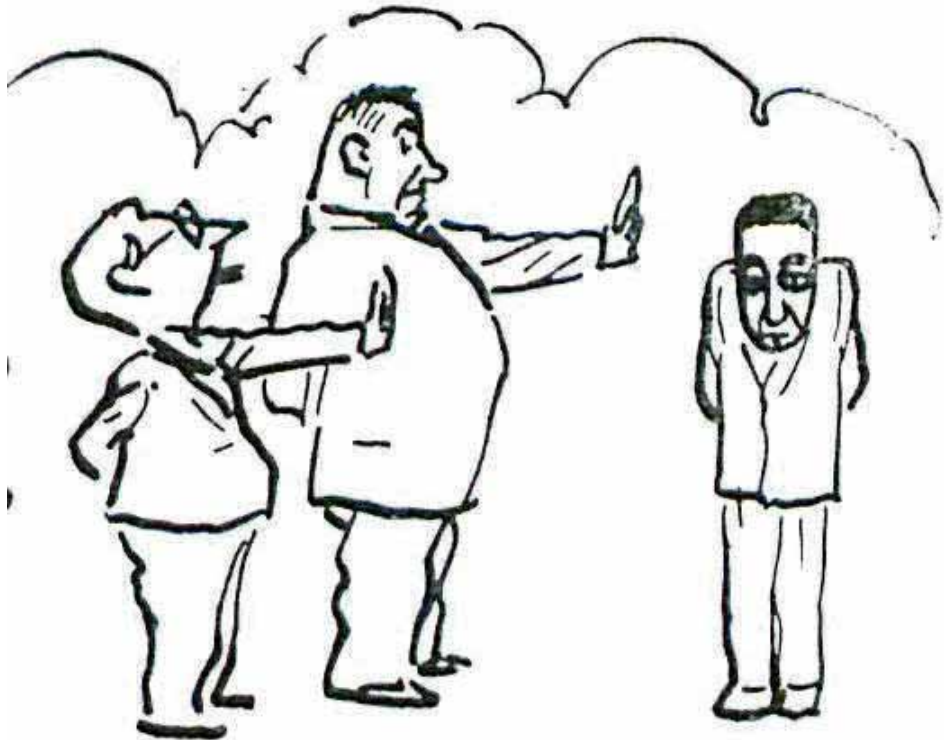
Þjóðræknir höfundanna sjö var ekki þjóðremba, enda hafa Íslendingar aldrei beitt aðrar þjóðir ofbeldi. Stolt þarf ekki að vera dramb.

aðild að Atlantshafsbandalaginu vorið 1949 og varnarsamningur við Bandaríkin sumarið 1951. Nú höfðu Íslendingar í fyrsta og eina skiptið í sögu sinni eignast völdugan bakhjarl. Þess vegna gátu þeir, eftir að þeir voru lausir undan samningi Dana og Breta frá 1901, fært fiskveiðilögsöguna út fjórum sinnum þrátt fyrir harðvítuga andstöðu Breta í öll skiptin. Til að selja fisk nutu þeir líka góðs af auknu viðskiptafrelsi um heim allan. En eftir hrun kommúnismans í Rússlandi töldu Bandaríkjamenn með réttu eða röngu ekki lengur þörf á varnarliði á Íslandi og virtust líka gera ráð fyrir, að Ísland gæti sótt stuðning til grannríkja sinna í Norðurálfunni. Þetta reyndist rangt. Frá því að Bandaríkjamenn lögðu þegjandi og hljóðalaust niður herstöðina á Miðnesheiði haustið 2006, hefur Ísland átt fáa vini, eins og

Morgunblaðið/Ólafur K. Magnússon

Í ræðu á fjölsóttum Heimdallarfundum í nóvember 1954 leiddi Gunnar Gunnarsson rök að því, að hið fullvalda íslenska ríki ætti samleið með öðrum vestrænum lýðræðisríkjum innan Atlantshafsbandalagsins. Saman yrðu þau að verjast ógninni úr austri.

Spegillinn birti skopmynd af því, þegar Guðmundur G. Hagalín og Kristmann Guðmundsson sögðu helsta áróðursmanni kommúnista, Kristni E. Andréssyni, til syndanna á Heimdallarfundum 1955.

berlega kom í ljós í bankahruninu tveimur árum síðar.

„Ég lýt hátigninni, en stand á réttinum“ Höfundarnir sjö, sem eiga ræður í bókinni *Til varnar vestrænni menningu*, skírskota til hinnar sterku þjóðernisvitundar, sem bar landsmenn áfram í andstreymi liðinna alda og fann sér stjórnmalafarveg í stofnun fullvalda ríkis 1. desember 1918. Þjóðræknir þeirra var hins vegar ekki þjóðremba, enda hafa Íslendingar aldrei beitt aðrar þjóðir ofbeldi. Stolt þarf ekki að vera dramb. Flestir ráðamenn þeirrar litlu þjóðar, sem varð fullvalda í skammdeginu fyrir hundrað árum, hafa fylgt fordæmi Staðarhóls-Páls, sem kraup forðum fyrir konungi með öðrum fæti, en stóð í hinn og sagði: „Ég lýt hátigninni, en stand á réttinum.“ Þeir hafa verið raunsærir, en um leið fastir fyrir. Jón Sigurðsson vissi vel, þegar skilja átti að fjárhag Íslands og Danmerkur, eins og gert var 1871, að Danir myndu ekki

samþykkja útreikninga hans á því, hvað þeir skulduðu Íslendingum eftir margra alda óstjórn. En hann vildi ekki þiggja ölmusu, heldur fá skaðabætur, sem talist gætu réttmætar. Og þegar Kristján IX. konungur bauð Jóni í höll sína eftir að hafa skrifað undir stjórnarskrána 1874, bjóst hann líklega við því, að gestur sinn myndi lýsa yfir sérstakri ánægju. En Jón sagði aðeins kurteislega: „Þetta er góð byrjun, yðar hátign.“ Þegar Kristján X. jós skömmu yfir Íslendinga á ríkisráðsfundi í Kaupmannahöfn haustið 1913, stóð Hannes Hafstein Íslandsráðherra upp, kvaðst ekki geta setið undir þessum orðum um þjóð sína og gekk út. Sneri hann aftur á fundinn, eftir að danskir ráðherrar höfðu krafist þess, að konungur bæði hann afsökunar. Erendir samningamenn tóku líka til þess, hversu fast þeir Ólafur Thors og Bjarni Benediktsson héldu jafnan á hagsmunum Íslendinga, en þeir fóru með utanríkismál hvor á eftir öðrum á hinu örlogaríka tímabili frá 1944 til 1953.

Það er því undrunarefni, hvernig íslenskir ráðamenn lyppuðust niður fyrir útlendingum fyrstu árin eftir bankahrunið, beygðu bæði hné ólíkt Staðarhóls-Páli. Að frumkvæði þáverandi ríkisstjórnar og Seðlabanka hafði í neyðarlögunum frá 6. október 2008 verið leitast við að takmarka ábyrgð og skuldbindingar íslenska ríkisins vegna fyrirsjáanlegs falls bankanna. En sú ríkisstjórn, sem tók við í febrúarbyrjun 2009, flýtti sér að gera hroðalegan samning þá um sumarið í hinni svokölluðu Icesave-deilu við Breta, sem hefði meðal annars falið í sér, að þeir hefðu getað gert fasteignir íslenska ríkisins erlendis upptækar og lagt hald á íslensk skip í breskum höfnum og íslenskar flugvélar á breskum flugvöllum,

Ísland þarf líka að stækka inn á við, og það gerist aðeins, ef við, sem nú lifum, slítum ekki sálufélaginu við þær þrjátíu og fimm kynslóðir, sem byggðu landið á undan okkur.

teldu þeir um vanefndir að ræða, en úr greiningi áttu breskir dómstólar að skera. Svo virtist sem Íslendingar héldu ekki lengur uppi fullvalda ríki, heldur væru sigruð þjóð. Mér til nokkurrar undrunar studdi þorri samkennara minna í Háskóla Íslands samninginn. En í ljós kom, að Íslendingar voru ósigraðir á sálinni, og felldu þeir þetta afsal fullveldisins eftir-minnilega í þjóðaratkvæðagreiðslu á útmánudum 2010. Guldu aðeins 1,8% kjósenda jáyrði við samningnum. Þá reyndust Bretar allt í einu vera reiðubúnir að gera miklu hagstæðari samning, þótt svo færi að lokum, að erlendir dómstólar úrskurðuðu, eins og eðlilegt var, að íslenska ríkið hefði ekki borið fjárhagslega ábyrgð á viðskiptum einkaaðila.

Sigurvegarnir hafa ekki skrifað söguna

Hvað skýrir undanlátssemi þeirra, sem völdin höfðu árin 2009-2013? Hvers vegna höfðu þeir ekki sama sjálfstraustið og hinn þögli, en stolti mannfjöldi, sem stóð við Stjórnarráðshúsið 1. desember 1918? Sú væri kaldhæðni sögunnar, ef ein skýringin skyldi vera, að þeir teldu sig ekki lengur hafa þann völduga bakhjarl, sem Bandaríkin voru fram til 2006, því að ráðherrarnir í ríkisstjórn þessara ára komu allir upphaflega úr Alþýðubandalaginu nema forsætisráðherrann, Jóhanna Sigurðardóttir (að undanteknum tveimur utanflokkamönnum, sem sátu í eitt ár). Alþýðubandalagið, arftaki Sósíalístaflokksins, hafði alla tíð fjandskapast við Bandaríkjamenn. En ef til vill er önnur skýringin í þeirri þversögn, að sigurvegararnir skrifuðu ekki söguna, eftir að Kalda stríðinu lauk með fullum sigri vestræns lýðræðis. Nú í nokkra áratugi hafa arftakar þeirra kommúnista og sósíalista, sem ráku Heimskringlu og Mál og menningu fyrir erlent fé, reynt í kennslubókum og yfirlitsritum, iðulega með opinberum stuðningi, að móta hug þeirra kynslóða, sem hafa verið að vaxa úr grasi. Þeir hafa markvisst gert lítið úr sjálfstæðisbaráttu Íslendinga og þjóðernisvitund, jafnframt því sem þeir hafa reynt eftir megni að koma í veg fyrir umræður um ódæði kommúnismans, sem kostaði samkvæmt *Svartbók kommúnismans* hundrað milljón mannlíf á tuttugustu öld. Háskóli Íslands var stofnaður á hundrað ára afmæli Jóns Sigurðssonar, svo að æskulýður landsins gæti lesið íslenskar bókmenntir, ekki danskar, numið íslensk lög, ekki dönsk, lært íslenska sögu, ekki danska. En ég veit af eigin raun, að þar eru allnokkrir, sem tala jafnan niður land og þjóð og mæla ekki lengur á íslensku, heldur ensku og jafnvel belgísku. Við útfærslu fiskveiðilögsögunnar í fjórum áföngum 1952-1976 stækkaði Ísland út á við. En Ísland þarf líka að stækka inn á við, og það gerist aðeins, ef við, sem nú lifum, slítum ekki sálufélaginu við þær þrjátíu og fimm kynslóðir, sem byggðu landið á undan okkur.

Höfundur er prófessor í stjórnmálafræði við Háskóla Íslands.